

УДК 811.161.2'367.335

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.4.5>**Наталія РУЛА**

кандидатка філологічних наук, Бердянський державний педагогічний університет, вул. Шмідта, 4, Бердянськ, Україна, 71100
ORCID: 0000-0002-1004-5603

Анжеліка ШУЛЬЖЕНКО

кандидатка філологічних наук, Бердянський державний педагогічний університет, вул. Шмідта, 4, Бердянськ, Запорізька обл., Україна, 71100
ORCID: 0000-0003-4767-8049

Nataliya RULA

Candidate of Philological Sciences, Berdiansk State Pedagogical University, 4, Schmidt St, Berdiansk, Ukraine, 71100
ORCID: 0000-0002-1004-5603

Anzhelika SHULZHENKO

Candidate of Philological Sciences, Berdiansk State Pedagogical University, 4, Schmidt St, Berdiansk, Ukraine, 71100
ORCID: 0000-0003-4767-8049

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

SEMANTIC AND SYNTACTIC TYPOLOGY OF ASYNDETTIC COMPOUND SENTENCES IN MODERN UKRAINIAN

Місце складних безсполучникових конструкцій є одним із найпроблематичніших в українському мовознавстві Мета статті – проаналізувати формально-граматичну організацію та семантику безсполучникових складносурядних речень, виокремити семантико-синтаксичні різновиди досліджуваних конструкцій із опертям на засадничі принципи функційно-категорійної граматики. Методологія дослідження складносурядних структур у сучасній українській мові, зумовлена метою та завданнями, ґрунтована на поєднанні методів і принципів загальнонаукового та спеціально-лінгвістичного аналізу. Аналіз розглянутих синтаксичних одиниць здійснено з позицій функційно-категорійної граматики. У статті обґрунтовано зарахування деяких безсполучникових конструкцій до складносурядних з огляду на необов'язковість сполучника як формального елемента досліджуваних структур, оскільки, крім граматичного зв'язку, наявні ще семантичний та комунікативний чинники поєднання предикативних частин в одну структуру. На основі зібраного та проаналізованого фактичного матеріалу засвідчено розширення змістового кола безсполучникових складносурядних речень та зарахування до них інших семантичних різновидів, окрім згаданих у граматичних розвідках конструкцій із відношенням одночасності та послідовності дій, процесів, станів. Виокремлено власне-темпоральні, перелічувальні, зіставно-протиставні, заперечні, наслідкові, обмежувальні, приєднувальні речення та конструкції зі значенням сумісності дій. Схарактеризовано роль лексичних конкретизаторів у диференціації семантики досліджуваних структур: тому, через це (те), унаслідок (внаслідок), від цього (того), завдяки, у зв'язку з, на підставі, на основі (семантика наслідку); тільки, лише (семантика обмеження); зокрема, навіть, особливо, принаймні, точніше, у такому разі (семантика приєднання).

Ключові слова: *категорія сурядності, безсполучникове складносурядне речення, семантико-синтаксичний різновид речення, семантико-синтаксична взаємозалежність, формально-граматична взаємозалежність.*

The place of complex asyndetic constructions is one of the most problematic in Ukrainian linguistics. The purpose of the article is to analyze the formal-grammatical organization and semantics of asyndetic compound sentence, to single out the semantic and syntactic varieties of the studied constructions based on the basic principles of functional-categorical grammar. The methodology of research of compound constructions in the modern Ukrainian language was conditioned by the purpose and tasks and was based on the combination of the methods and principles of general scientific and special linguistic analysis. The analysis of the examined syntactic units was carried out from the standpoint of functional and categorical grammar. The article substantiates the inclusion of some asyndetic constructions in compound ones, taking into account the optional character of a conjunction as a formal element of the studied structures since, besides a grammatical connection, there are also semantic and communicative

factors of connecting predicative parts into one structure. Based on the collected and analyzed factual material, the expansion of the substantive circle of asyndetic compound sentences was confirmed as well as the addition to them of the other semantic varieties, apart from those mentioned in the grammatical studies of constructions with the relationship of simultaneity and sequence of actions, processes and states. The temporal sentences proper; enumerative, juxtapositional contrasting, negative, causal, restrictive, adjoining sentences and constructions with the meaning of simultaneousness of actions were singled out. The role of lexical concretizing words in differentiation of the semantics of the studied structures was characterized: *тому, через це (me), унаслідок (внаслідок), від цього (того), завдяки, у зв'язку з, на підставі, на основі (the semantics of consequence); тільки, лише (the semantics of restriction); зокрема, навіть, особливо, принаймні, точніше, у такому разі (the semantics of adjoining).*

Key words: category of coordination, asyndetic compound sentence, semantic and syntactic variant of a sentence, semantic and syntactic interdependence, formal and grammatical interdependence.

Актуальність проблеми. Загалом місце складних безсполучникових конструкцій є одним із найпроблематичніших у мовознавстві. До середини ХХ сторіччя безсполучникові складні речення взагалі не виокремлювали серед складносурядних і складнопідрядних та розглядали як варіанти сполучникових. Пізніше думки вчених щодо цих конструкцій розділилися.

Визначення мети дослідження. Мета статті – проаналізувати формально-граматичну організацію та семантику безсполучникових складносурядних речень, виокремити семантико-синтаксичні різновиди досліджуваних конструкцій із опертям на засадничі принципи функційно-категорійної граматики. Дослідження виконано із застосуванням методів і принципів загальнонаукового та спеціально-лінгвістичного аналізу: методу спостереження; описового з притаманними йому прийомами зовнішньої та внутрішньої інтерпретації; методу зіставлення; структурного методу, що передбачав дистрибутивний, компонентний аналіз, а також аналіз за безпосередніми складниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підхід до безсполучникових структур як самостійного типу складних речень довго панував у шкільній та вишівській практиці. Так, мовознавиця А. Бронська вважає вмотивованим поділ усіх безсполучникових речень на прогнозовані (з прогнозованим другим компонентом) і непрогнозовані (з непрогнозованим другим компонентом) [1, с. 553]. У самостійності безсполучникових конструкцій як типу переконаний і С. Дорошенко, який виділяє конструкції з однофункційними та різнофункційними предикативними частинами [3, с. 544]. Деякі мовознавці взагалі називають досліджувані конструкції текстовими утвореннями, тобто складними безсполучниковими комунікатами [4, с. 632].

Підтримуємо думку тих дослідників, які вважають, що сполучники не є обов'язковим формальним елементом складносурядних речень, оскільки, крім граматичного зв'язку, наявний ще семантичний та комунікативний. Безсполучникові конструкції представляють

усі чотири типи складних речень, виокремлених за принципами функційно-категорійної граматики І. Вихованцем: складносурядні, складнопідрядні, з недиференційованим синтаксичним зв'язком та зі взаємозалежними частинами [2]. Такі самі погляди на досліджувані структури сучасної української мови висловлюють Р. Христіанінова [8], К. Шульжук [10] тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізований фактичний матеріал засвідчує розширення змістового кола безсполучникових складносурядних речень, зарахування до них інших семантичних різновидів, окрім уже згадуваних у граматичних розвідках конструкцій із відношенням одночасності, послідовності дій, процесів, станів [2, с. 304–306; 5, с. 179, 224; 6, с. 170], зіставно-протиставних конструкцій [6, с. 171]. До безсполучникових складносурядних речень можна зарахувати й такі, у яких чітко виражені відношення сумісності дій, протиставні, обмежувальні, наслідкові, приєднувальні. Слідом за Р. Христіаніною [9], із певним розширенням її класифікації, із-поміж досліджуваних складносурядних конструкцій виділяємо кілька різновидів.

1. Речення з власне-темпоральною семантикою є найпоширенішим різновид із-поміж інших складносурядних безсполучникових; вони виявляють найвищий ступінь семантичної однотипності [2, с. 305]. Ситуації, що відбуваються одночасно або послідовно, поєднані мовцем у цілісну картину, а предикативні частини формально взаємозалежні: *Страх б'ється в її грудях, сльози заливають очі...* (Юрій Винничук); *Починалися дощі, вокзал стояв напівпорожній, на перонах за день не встигав прогрітись асфальт* (Сергій Жадан) – предикативні частини репрезентують характеристики стану особи або докільця, яким властива часова симетрія; *Михайлові допомогли підвестися з землі, хтось обтер кров з його скроні* (Олесь Бердник) – ситуації, про які йдеться в предикативних частинах синтаксичної структури, реалізовані послідовно.

Власне-темпоральні конструкції набагато легше розділити на кілька простих речень

порівняно зі сполучниковими, оскільки предикативні частини такої структури поєднані лише спільним часовим планом: *Замок був оповитий темрявою, сад дихав, мов великий кошлатий звір, трава була волога від роси* (Ірен Роздобудько) → *Замок був оповитий темрявою. Сад дихав, мов великий кошлатий звір. Трава була волога від роси.* Іноді складники досліджуваного різновиду можуть перебувати в тісному взаємозв'язку. “Злитість безсполучникової конструкції зростає, якщо предикативні частини, об'єднані відношеннями переліку, мають спільний компонент – найчастіше детермінант або навіть підрядну частину” [9, с. 265]. Спільний для всіх предикативних частин детермінант завжди стоїть у препозиції: *У траві тріщали коники, блимали барвисті метелики і дзижчали скрекотливі бабки* (Юрій Винничук). Рідко детермінант може повторюватись у кожній предикативній частині безсполучникової структури: *Там катастрофа, там теракт, там вибух метану* (Ліна Костенко).

2. Речення із семантикою перелічування мають присудки, виражені дієсловами умовного чи наказового способу. Семантику гіпотетичності мають безсполучникові структури з переліком імовірних явищ, процесів або станів. Мовець може вказувати чи не вказувати на умови, за яких події, явища могли б відбутися: *Він хотів би оселитись у рибалок в Соколиному, він охоче поплавав би з ними на ихуні по морю* (Микола Трублаїні) – автор повідомлення не зазначає умову, яка б уможливила бажані для нього дії; *Без її любові – ото була б порожнеча, ото був би крах!* (Олесь Гончар) – мовець акцентує на умові, за якої відбулися б зазначені в висловлюванні події.

Предикативні частини складносурядних безсполучникових конструкцій із семантикою волевиявлення містять пропозицію, побажання, застереження, вимогу, наказ, погрозу мовця, пов'язані з виконанням або невиконанням певних дій, набуття певних станів. Дії, які бажані для автора повідомлення, можуть виконувати як ті, хто безпосередньо бере участь у спілкуванні, так і ті, хто не є учасниками мовленнєвого акту: *Хай над нами в нестямі вітрила пливають зволожнілі, Хай над нами в нестямі гойдається дзвін голубий* (Василь Стус); *Нехай святиться Ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі* (Біблія).

Безсполучникові конструкції із семантикою питальності також зараховуємо до складносурядних перелічувальних. Предикативні частини таких структур мають будову простих питальних речень: *Чи є в цьому тексті*

метафори і порівняння, чи правильно побудовані речення? (Ірен Роздобудько); *Нащо мені галактики, нащо мені дивовижні форми інших світів, далекі химерні істоти, велетенські планети, страшні квазари, безодні молочних шляхів?* (Олесь Бердник).

3. У реченнях зі значенням сумісності дій (термін С. Дорошенка) предикативні частини поєднані одним предметом думки: *Посольською “Волгою” вони підїхали до високої новітньої споруди, швидкісний ліфт вмить викинув їх на дванадцятій чи то на п'ятнадцятій поверх; вони пройшли довжезним коридором, наповненим сяйвом пластику, алюмінію й скла* (Павло Загребельний). Такі безсполучникові конструкції не завжди допускають уставлення сурядних сполучників, проте граматична рівноправність їхніх компонентів безперечна [9, с. 269–270].

Перша предикативна частина таких складносурядних конструкцій зазвичай містить узагальнену тему повідомлення, а вже наступні – конкретизацію цієї теми. *А на столі високого поліційного чина протяг ворухив купку газет, кожна з них нагадувала про сьогоднішню дату – 20 серпня 1904 року* (Олесь Ілчченко). Іноді всі предикативні частини перебувають на одному рівні з погляду важливості поданої інформації: *Він увесь вік стояв на колінах, він спить, у нього препакудний менталітет, у нього жахлива історія, яку не можна читати без брому, у нього продажна інтелігенція, у нього немає еліти, він роздав своїх геніїв у сусідні культури, а сам сидить яко наг, яко благ, неконкурентноспроможний* (Ліна Костенко).

Предмет думки, який поєднує предикативні частини, найчастіше виражений іменником у першому структурному компоненті та анафоричними займенниками в наступних: *Ближче до вершини з тих пролисин остаточно сходила рослинність, вони ширшали й зливалися, оголюючи неприступну крайку гірського хребта* (Макс Кідрук). Іноді в усіх предикативних частинах уживають тільки займенники: *Життя гнуздає тебе, хтось дає тобі до рота вудила, ти вдячно затискаєш їх у щелепах і час від часу жуєш, мов гумку, на очах – чудові “сонцезахисні” шори, у вухах – навушники, в яких лунає “цоб-цабе”* (Ірен Роздобудько). Іноді в наступних предикативних частинах використовують іменники, які поєднані асоціативно або стосуються характеристик предмета з першої частини: *З міста долинули дзвони, їхня музика горувала над будь-якою іншою, потоки звуків розливалися надокружж, вриваючись у шелест буків і плюскіт річки, просвітлюючи простір і роблячи*

гострішими всі барви і запахи (Юрій Винничук). Рідко безсполучникові синтаксичні структури можуть мати ідентичні підмети, найчастіше виражені займенниками: **Ми одружилися, ми побралися, ми обрали одне одного** (Ліна Костенко); **Я не залишу ваші душі в спокої, я заллю їх формаліном і виставлю на загальний огляд і осуд** (Сергій Жадан); рідше – іменниками: **Алкоголь робить тебе похмурим і непоступливим, алкоголь заряджає тебе на тривалу позиційну боротьбу** (Сергій Жадан).

4. Речення із семантикою заперечення передають прагнення мовця спростувати, заперечити певну інформацію чи існування якогось явища, дії. Більшість мовознавців основним засобом вираження заперечення вважають заперечну частку *не*, функціонування якої в препозиції до будь-якого члена речення автоматично робить синтаксичну структуру загальнозаперечною або частковозаперечною [7, с. 193]. Категорію заперечення реалізують і заперечні слова: заперечно-узагальнювальні займенникові іменники: *ніхто, ніщо, нікого, нічого*; заперечно-узагальнювальні займенникові прикметники: *ніякий, нічий, нікотрий*; заперечний займенниковий числівник *ніскільки*; заперечно-узагальнювальні займенникові прислівники: *ніяк, ніде, нікуди, нізвідки, нізвідкіля, ніколи, нізащо, нінащо*; заперечний предикатив *немає*. Перераховані слова, на думку Н. Озерової, функціонують у заперечних реченнях [7, с. 193].

Заперечна частка *не*, заперечні слова реалізують відповідно заперечний зміст у безсполучниковому складносурядному реченні, за умови, що заперечні лексеми представлені в обох структурних компонентах: **Ніхто не прийде їм на допомогу, про них навіть нікого не повідомлять** (Микола Трублаїні); **Сюди, в лісові нетрі, ворог ніколи не показував носа, більшовики навіть великими силами не заходили в незнайому їм глушину...** (Василь Шкляр); **Ніколи не заплаче рідна ненька, не затужить кохана дівчина** (Василь Шкляр).

5. У реченнях зі значенням наслідку перший предикативний компонент містить інформацію про подію, яка спричинила іншу подію або набуття певного стану, про які йдеться в наступній частині, приєднаній сполучною паузою. Сюди зараховуємо тільки такі конструкції, які мають експлікатори наслідку (за визначенням І. Вихованця, граматицізовані елементи [2, с. 309]): *тому, через це (те), унаслідок (внаслідок), від цього (того), завдяки, у зв'язку з, на підставі, на основі* тощо: **Цукор був другою валютою після солі, тому ця ватага одразу видалася їм підозрілою** (Василь Шкляр); **Про цю недо-**

віру вона не раз казала дітям, через це в них виникали запеклі суперечки й навіть сварки (Юрій Мушкетик); **Вода у ямі досягала деяких пучків ісландського моху і геть розмочила їх, від цього мох став бруднозелений і драглистий, окремі обриси аж розлазилися, від нього по воді вилися стяжки бурого настою, поступово осідаючи і розчиняючись у дальших пластах води** (Тарас Прохасько). Мовець може бути не завжди впевнений у тому, що саме подія привела до отриманого наслідку. Така невпевненість виражена в безсполучниковому реченні за допомогою лексем *може, можливо, мабуть*: **Вмів усе дістати, скрізь залагодити, може, через це з маленької заздрості Ірина Михайлівна трошки його недолюбувала** (Юрій Мушкетик).

6. У реченнях із обмежувальним значенням ситуація в другій предикативній частині спростовує абсолютність ситуації в першій. Конкретизаторами такої семантики є граматицізовані елементи *тільки, лише (лиш)*. Обмеження може мати стосунок до стану чи зовнішнього вигляду, дії, кількісної чи якісної характеристики, часопростору: **Сон у мене нормальний, руки не сіпаються, тільки відчую якийсь неспокій, ніби якісь фантомні болі душі** (Ліна Костенко); **Голови й постаті їхні щетиною вкрились, і рохкати всі по-свинячому стали, лиш розум, що й був, залишився** (Євген Пашковський); **Деякий час на шляху куреня було вільно, лише врядигоди назустріч вискакували невеличкі большевицькі роз'їзди...** (Василь Шкляр); **Ніде не видно жодної людини, жодного прихожанина, тільки на амвоні перед царськими воротами стояв священик...** (Василь Шкляр); **Піски білі, ніким не ходжені, тільки слід пташиних лапок лежить уздовж берегів візерунками** (Олесь Гончар); **Дехто з них заснув у хліві на сіні, хтось захропів під припичком, лише командир кавполку Аралов, виставивши охорону, спав у теплій постелі** (Василь Шкляр).

Обмежувальні безсполучникові конструкції зазвичай мають бінарну структуру: **Там не було жодної речі, лише підлога, стіни і стеля з лампочкою над дверима** (Микола Трублаїні). Іноді обмежувальний компонент складається з декількох частин, які передають рівнозначні між собою ситуації в обмеженні іншої ситуації в препозиції: **Біла якась вона зробилась, тільки трошки краски по щоках розливалось та губоньки аліли** (Пантелеймон Куліш).

Особливістю обмежувальних безсполучникових речень є одночасність зазначених ситуацій: **Він уже мало що розуміє, тільки руки, наче заведені, все-таки вперто розгортають воду** (Микола Трублаїні); **Так мені**

чогось зробилося, що я знов заспівав наш славень, **лиш** замість “Ще не вмерла ...” співав “Вже воскресла...” (Василь Шкляр).

7. У реченнях із семантикою зіставлення або протиставлення йдеться про дві ситуації, що різняться між собою. С. Дорошенко слушно зазначає, що динаміка зіставлення і протиставлення відчутніша в безсполучниковому вираженні, ніж у сполучниковому [3, с. 544].

У зіставних структурах безсполучниковим зв'язком поєднані події, явища, стани, які не протидіють одне одному: *Лідка вертиться по хаті, як бджола по леваді, Дарка приводить до порядку своє довге, бунтівниче волосся* (Ірина Вільде); *Дружина спить, я дивлюся у стелю* (Ліна Костенко); *Вчителька захворіла, інша, що могла би вийти на заміну, сиділа вдома з хворою дитиною...* (Макс Кідрук). Досить рідко може допускатися поєднання більше двох предикативних частин; остання зазвичай приєднана зіставним сполучником *а*: *Петро був геть задиханий, поліціант – знервований, а фельдшер – сонний* (Леся Демська).

У протиставних безсполучникових реченнях наявний взаємозв'язок контрастних подій, станів, фактів. Протиставна семантика чітко виражена за поєднання двох предикативних компонентів, один із яких містить заперечення, а інший – ствердження: *То не я провалився, хтось інший* (Василь Шкляр); *То не яблуна була, то було фігове дерево, смоківниця* (Василь Шкляр); *Я не була спокійною – я була заляканою* (Наталка Шевченко).

Протиставна семантика виражена також і через наявність у структурних компонентах безсполучникової конструкції лексичних чи контекстуальних антонімів: *Рух очищає, безрух убиває* (Юрій Винничук); *Улітку це зручніше, узимку це небезпечно* (Сергій Жадан).

8. Речення з семантикою приєднання є специфічними з погляду оформлення незалежної предикації. Другу предикативну частину безсполучникової конструкції, яка містить додаткову інформацію до вже сказаного, мовець формує безпосередньо в момент мовлення. Саме цей факт впливає на кількість компонентів синтаксичної структури, оскільки автор повідомлення в процесі визначає, скільки саме приєднаних складників необхідно для досягнення його комунікативної мети. Найчастіше приєднувальна безсполучникова конструкція є біномом: *Герої були молоді, красиві, особливо героїня – цвах усієї програми* (Василь Шкляр).

Оскільки в безсполучникових структурах за семантику приєднання повністю відпо-

відає лексичне наповнення предикативних складників, то частотним явищем у сучасній українській мові є використання мовцем граматикалізованих елементів, що виконують роль конкретизаторів змісту та комунікативного наміру того, хто говорить: *А крайніми станемо ми, зокрема ти з своїм велосипедом, притуленим до стіни театру* (Євген Пашковський); *І ніхто їх не перевіряє, навіть механізмів таких нема* (Ліна Костенко); *Першою прибилась молодіж; особливо щось силувався проректи свинопасного вигляду молодик із вухами, як старі магнітофонні бобіни, і ротом, немов перископ, роззявленим на всеньку* (Євген Пашковський); *Мабуть, то найкраща Стахова робота, принаймні досить однієї такої картини, щоб вважатись художником* (Василь Шкляр); *Юстина була масажисткою, точніше, зараз вона вже була співвласницею одного з масажних салонів на центральній вулиці міста* (Наталка Сняданко); *У синтаксисі модель нерідко визначається одночасно як одиниця мови і мовлення, у такому разі за кожним реченням стоїть мовна, а не власне мовленнєва сутність* (К. Шульжук). Семантику приєднання може надавати всій безсполучниковій структурі й предикативна частина без згаданих вище лексичних конкретизаторів, коли вона містить доповнення, пояснення, уточнення, деталізацію стосовно інформації в препозиції: *Будівничого тішила сім'я, додавали наснаги й невеликі, проте постійні замовлення* (Олесь Ільченко).

Приєднувана предикативна частина містить додаткову інформацію, уточнення як щодо окремого слова в першій предикативній частині, так і всього компонента в препозиції: *Вино, винниці (тобто виноградники) й виноградна часто з'являються у повчаннях Христа, зокрема винниця часто символізує Царство Боже* (Марія Матіос) – друга предикативна частина містить додаткові зауваження щодо лексеми *винниця*; *Наука може «до всього докопатися», навіть золото, мовляв, з морської води добувають* (Микола Трублаїні) – приєднувана предикативна частина загалом доповнює компонент в препозиції.

Висновки і пропозиції. Безсполучникові складносурядні речення утворюють периферійну зону досліджуваних структур і розпадаються на кілька семантичних підгруп: власне-темпоральні, перелічувальні, зіставно-протиставні, заперечні, наслідкові, обмежувальні, приєднувальні, конструкції зі значенням сумісності дій. За характеристиками безсполучникові речення схожі зі своїми сполучниковими відповідниками,

проте змістові відношення передані винятково через лексичний склад предикативних частин. Деяка семантика диференційована завдяки використаним конкретизаторам: *тому, через це (те), унаслідок (внаслідок), від*

цього (того), завдяки, у зв'язку з, на підставі, на основі (семантика наслідку); тільки, лише (семантика обмеження); зокрема, навіть, особливо, принаймні, точніше, у такому разі (семантика приєднання).

Література:

1. Бронська А. А. Про синтаксичні відношення у безсполучникових складних реченнях. *Український синтаксис: навч.-практ. комплекс* / А. П. Загнітко, М. О. Вівтонів, Л. В. Сегін. 2-ге вид., доповн. Донецьк–Слов'янськ: ДонНУ, 2011. С. 551–560.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
3. Дорошенко С. І. Безсполучникові складні речення. *Український синтаксис: навчально-практичний комплекс* / А. П. Загнітко, М. О. Вівтонів, Л. В. Сегін. 2-ге вид., доповн. Донецьк–Слов'янськ: ДонНУ, 2011. С. 543–550.
4. Слинько І. І., Гуїванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання. Київ: Вища шк., 1994. 670 с.
5. Сучасна українська мова: Синтаксис: підручник / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013. 238 с.
6. Сучасна українська мова. Синтаксис: підручник / За ред. О. Д. Пономаріва. Київ: Либідь, 1994. 256 с.
7. Українська мова: енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид, випр. і доп. Київ: Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
8. Христіанінова Р. О. Лінгвістичний статус безсполучникових складних утворень. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2014. Т. 164. С. 33–38.
9. Христіанінова Р. О. Семантико-синтаксичні різновиди безсполучникових складносурядних речень у сучасній українській мові. *Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. / редкол.: Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін.; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2014. № 1. С. 263–274.
10. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 408 с.

References:

1. Bronska, A. A. (2011). Pro syntaksychni vidnoshennia u bezspoluchnykovykh skladnykh rechenniakh [On syntactic relations in non-conjunctive complex sentences]. *Ukrainskyi syntaksys. Donetsk–Sloviansk: DonNU*. 551–560 [in Ukrainian].
2. Doroshenko, S. I. (2011). Bezspoluchnykovi skladni rechennia [Compound sentences without conjunctions]. *Ukrainskyi syntaksys. Donetsk–Sloviansk: DonNU*. 543–550 [in Ukrainian].
3. Vykhovanets, I. R. (1993). *Hramatyka ukrainskoi movy: Syntaksys [Ukrainian Grammar: Syntax]*. Kyiv: Lybid. 368 s. [in Ukrainian].
4. Slynyko, I. I. (Ed.). (1994). *Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: problemni pytannia [Syntax of Modern Ukrainian Language: Problematic Questions]*. Kyiv: Vyshcha shkola. 670 s. [in Ukrainian].
5. Moisiienko, A. K. (Ed.). (2013). *Suchasna ukrainska mova: Syntaksys: pidruchnyk [Modern Ukrainian language. Syntax]*. Kyiv: Znannia. 238 s. [in Ukrainian].
6. Ponomariv, O. D. (Ed.). (1994). *Suchasna ukrainska mova: Syntaksys: pidruchnyk [Modern Ukrainian language. Syntax]*. Kyiv: Lybid, 256 s. [in Ukrainian].
7. Rusanivskiy, V. M., Taranenko, O. O., Ziabliuk, M. P. ta in. (Ed.). (2004). *Ukrainska mova: entsyklopediia [Ukrainian language]*. Kyiv: Vyd-vo “Ukr. entsykl.” im. M. P. Bazhana. 824 s. [in Ukrainian].
8. Khrystianinova, R. O. (2014). *Linhvistychnyi status bezspoluchnykovykh skladnykh utvoren [Linguistic status of adverbial complex formations]*. *Naukovi zapysky NaUKMA. Filolohichni nauky*. 164. S. 33–38 [in Ukrainian].
9. Khrystianinova, R. O. (2014). *Semantyko-syntaksychniriznovydy bezspoluchnykovykh skladnosuriadnykh rechen u suchasni ukrainskii movi [Semantic and Syntactic Varieties of Asyndetic Compound Sentences in Modern Ukrainian Language]*. *Typolohiia ta funktsii movnykh odynyts (Types and functions of language units)*, 1, 263–274 [in Ukrainian].
10. Shulzhuk, K. F. (2004). *Syntax of Ukrainian Language [Syntax of the Ukrainian language]*. Kyiv: Akademiia. 408 s. [in Ukrainian].